

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ ТА АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Постановка проблеми. Соціальні кризові процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, негативно впливають на психологію людей, що у свою чергу породжує тривожність і напруженість, озлобленість, жорстокість і насильство. Зростання агресивних тенденцій у підлітковому середовищі відображає одну із шонайгостріших можна сказати соціальних проблем нашого суспільства. Агресивність може бути причиною різних форм насильства, частота яких у сучасному світі не знижується, так що агресію відносять до числа найбільш серйозних проблем, що стоять сьогодні перед людством. Надмірна тривожність - одна із причин емоційних розладів, що знижують адаптивне функціонування.

Тривога може розглядатися як особистісна риса, що виявляється в постійній схильності до переживань тривоги в самих різних життєвих ситуаціях, вона характеризується станом несвідомого страху, невизначеним відчуттям загрози. Підліток, схильний до такого стану, постійно знаходиться в настороженому і пригніченому настрої, у нього виникають труднощі у контактах з однолітками. Конфлікти завжди були, є і будуть невід'ємною частиною людського життя. Вони пронизують усі прошарки населення, людей різного віку та статусу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури показав, що питання тривожності вивчалось такими вченими, як Г. Айзенк, Б. Вяткін, К. Еріксон, А. Захаров, Н. Махоні, У. Морган, Ю. Пахомов, Ю. Ханін, Е. Соколов, Ч. Спілбергер, які багато років досліджували явище тривожності як емоційного стану та її вплив на соціалізацію молоді особистості. Дослідженням проблеми агресії на фундаментально-теоретичному і на прикладному рівнях займалися психологи різних шкіл та напрямів (Р. Ардрі, А. Бандура, А. Х. Басс, Л. Берковіц, Р. А. Берон, Д. Долорд, Д. Зільман, К. Лоренц, Н. Е. Міллер, Д. Тедеші, Р. Фельсон, С. Фешбах, З. Фрейд та ін.). Розробці практичної сторони агресії у підлітковому періоді присвячені праці ряду зарубіжних і вітчизняних науковців: К. Додж, М. Каплан, К. С. Лебединська, Ю. Б. Можгинський, А. Патерсон, М. М. Райська, А. І. Стаценко, Г. Е. Сухарева Р. Хусман та ін. Однак, ґрунтовних досліджень психологічних особливостей агресивності у підлітковому віці та умов її подолання на сьогоднішній день немає.

Мета: дослідити особливості прояву тривожності і агресивності у дітей підліткового віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підлітковий вік є переломним періодом в житті людини. Саме в цей період відбувається прагнення до почуття дорослості, що не завжди є усвідомленим. Провідною діяльністю в цей період є інтимно-особистісне спілкування з ровесниками. Особливістю такого спілкування є те, що воно відбувається під впливом психофізіологічних особливостей підлітка, зокрема, це фізіологічні зміни віку, потреба в руховій активності, яка часто сприймається дорослими як свідоме порушення дисципліни, що ускладнює взаємостосунки з батьками, вихователями, провокує одних підлітків на протест, інших – на замкнутість, скритність.

Підлітковий вік – це один з найважливіших етапів життя людини. Цей вік нестабільний, вразливий, важкий і виявляється, що він більше, ніж інші періоди життя, залежить від реальностей довкілля.

В підлітковому віці відбувається багато різноманітних змін як в організмі дитини, так і в психіці. У перехідний період процес соціогенезу вищих психічних функцій призводить до нових складних взаємозв'язків між ними. Усі зміни, що відбуваються з підлітком у цей період, стають суттєвими передумовами емоційних змін. В житті підлітка емоції і почуття займають значне місце, про що свідчать особливості їх поведінки [1].

Важливою новою якістю учнів підліткового віку є самостійність у постановці складних цілей і можливість підпорядковувати їм свої дії і поведінку. Це пов'язано з новою фазою у розвитку волі підлітка. Розширення загального кругозору та пізнавальних інтересів, розвиток мотивації досягнення успіху та уникнення невдач, можливість з власної ініціативи підбирати захоплення, прагнення цілеспрямовано займатися самовихованням – всі ці явища сприяють розвитку в цьому віці таких вольових якостей, як ініціативність, рішучість, витримка, самоконтроль [2].

Таким чином, можна відзначити, що підлітковий вік є дуже важливим для кожної людини. Цей вік вважається найскладнішим періодом людського життя, а психічна напруженість, що узгоджується з формуванням цілісності особистості підлітка, залежить як від психофізичного дозрівання, особистої біографії, так і від суперечностей суспільної ідеології та духовної атмосфери суспільства.

Велике значення для успішного навчання підлітка в школі має психічне здоров'я, тобто стан психологічного, фізичного та соціального благополуччя. Основою складності підліткового віку є швидкий темп змін, що відбуваються в цьому періоді. Підліток переживає за свою

зовнішність, за те як його оцінять однолітки, що і слугує передумовою виникнення тривожності.

Вперше виділив і акцентував стан неспокою, тривоги З. Фрейд. Він охарактеризував даний стан як емоційне переживання очікування і невизначеності, відчуття безпорадності. А. М. Прихожан вважає, що тривожність – це переживання емоційного дискомфорту, передчуття загрожуючої небезпеки, вираження не задоволення значущих потреб людини, актуальних при ситуативному переживанні тривоги.

Основою формування тривожності є незадоволені соціогенні потреби, і відбувається це на всіх етапах розвитку, починаючи з дитячого віку. Причинами, що провокують тривожність є стресові ситуації (внутрішні та зовнішні) [3].

Таким чином, в підлітковому віці тривожність виникає і закріплюється як стійке особистісне утворення на основі головної потреби в цей період, в задовольняючому, стійкому відношенні до себе. Внутрішній конфлікт, що відображає суперечності в «Я-концепції», у відношенні до себе, продовжує грати центральну роль у виникненні і закріпленні тривожності надалі, причому на кожному етапі в нього включаються ті аспекти «Я», які найбільш значущі в цей період [4].

Проблема агресії є однією з найбільш гострих та актуальних. А. Басс стверджує, що агресія – це будь-яка поведінка, що містить загрозу або що наносить шкоду іншим [5].

Агресія в підлітковому віці проявляється насамперед у агресивній поведінці в школі, на вулиці, вдома. Це можуть бути як фізично агресивна поведінка, так і вербальне вираження агресивності (грубі слова), в меншій мірі агресія виражена у відношенні до неживих предметів, але все ж, якщо придивитися вона існує, і сама прихована форма агресії-аутоагресія – це агресія проти себе, найнебезпечніша з підліткових агресій, саме з за нею в майбутньому виникає величезна кількість психологічних проблем [6].

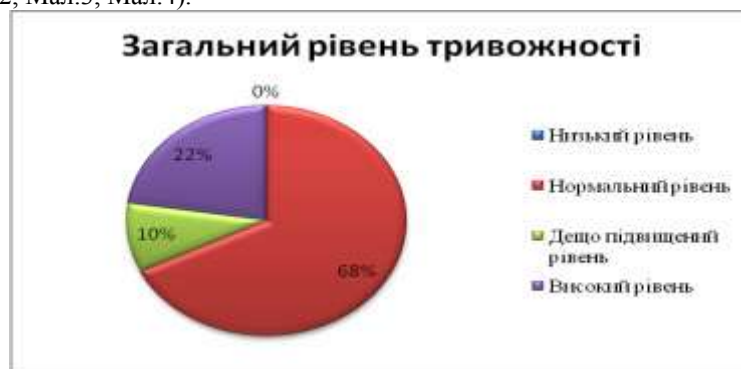
Е. Фромм визначає агресію як заподіяння шкоди не тільки живому, але і будь-якому неживому об'єкту. Агресивна поведінка людини є, насамперед, реакцією на фізичний і психічний дискомфорт, стреси, фрустрації. З. Фрейд пов'язує агресивність з потягом до смерті. Агресивність, на його думку, є якийсь постійно присутній у організмі рухливий імпульс, зумовлений самою природою людини. Це інстинкт або саморуйнування, або руйнації іншого індивіда [7].

Говорячи про причини агресії потрібно враховувати, що агресія - неоднорідна за своєю природою. Виділяють різні типи та види агресії. По - перше, розрізняють реактивну і спонтанну агресію. Ряд важливих відмінностей зазначив С. Фешбах, розмежувавши один від одного експресивну, ворожу та інструментальну агресію. Експресивна агресія є мимовільний вибух гніву і люті, нецілеспрямованістю і швидко припиняється, причому джерело порушення спокою не обов'язково піддається нападу. Найбільш важливо розрізнення ворожою і інструментальною агресії. Метою першої є головним чином нанесення шкоди іншому, у той час як друга спрямована на досягнення мети нейтрального характеру, а агресія використовується при цьому лише в якості засобу.

Агресивні підлітки вирізняються деякими загальними рисами. До таких рис відноситься бідність ціннісних орієнтацій, їх примітивність, відсутність захоплення, вузькість і нестійкість інтересів. Разом із тим серед агресивних підлітків зустрічаються і діти добре інтелектуально і соціально розвинені. У них агресивність виступає засобом підняття престижу, демонстрації своєї самостійності, дорослості.

Таким чином, агресія у підлітковому віці є однією з найбільш гострих та актуальних проблем. Підліток, який прагне відчувати себе дорослим, також використовує у своїй поведінці різноманітні соціальні ролі. Тому поведінка і спілкування підлітка може набувати неадекватних форм вияву і сприймання інших. Але варто зважати, що всі потреби в цей час формуються під впливом фізіологічних змін організму і новоутворень підліткового віку.

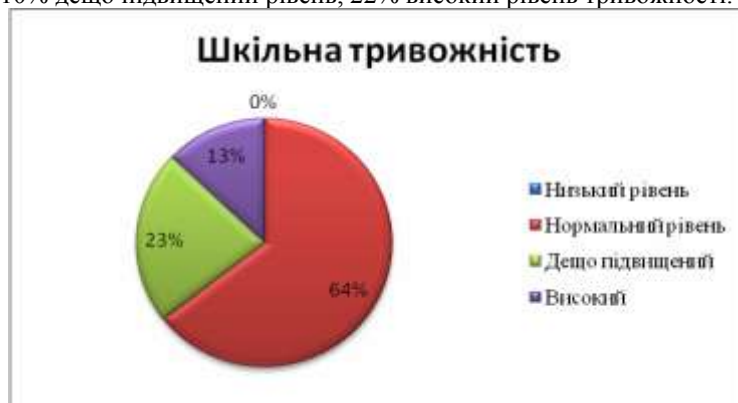
Для виявлення рівня тривожності у підлітковому віці ми використали методику «Шкала тривожності Кондаша», дослідження проведе на базі Тернопільської експериментально комплексної школи мистецтв і. І. Герети, вибірка становить 31 учень. Результати дослідження дали змогу зробити такі висновки (Мал.1, Мал.2, Мал.3, Мал.4).

Мал. 1.1. Загальний рівень тривожності

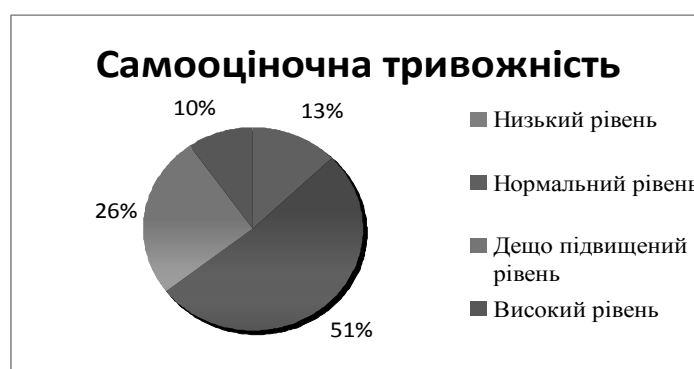
За допомогою даного дослідження ми визначили, що 68 % учнів мають нормальний рівень

шкільної тривожності, 10% дещо підвищений рівень, 22% високий рівень тривожності.

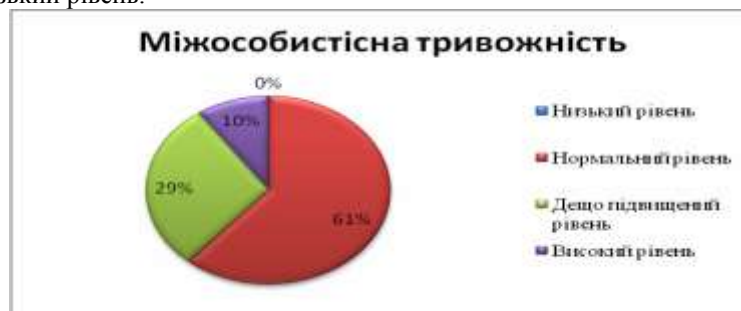
Мал. 1.2. Шкала тривожності

У 64% учнів встановлено нормальний рівень шкільної тривожності. У 23% дещо підвищений, у 13% високий.

Мал. 1.3. Самооціночна тривожність

Самооціночна тривожність у 51% має нормальний рівень, у 28% підвищений рівень, 10% високий рівень, у 13% учнів низький рівень.

Мал. 1.4. Міжособистісна тривожність

У 61% встановлено нормальний рівень міжособистісної тривожності, у 29% на дещо підвищеному рівні, у 10% високий рівень.

Отже, більшість учнів класу має нормальний та дещо підвищений та високий рівень тривожності.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз наукової літератури дав нам змогу проаналізувати особливості прояву тривожності та агресивності у підлітків. Засобами діагностики виявлено, що у більшості учнів класу проявляється нормальний рівень тривожності, проте є категорія дітей, у яких встановлено високий та дещо підвищений рівень тривожності. Що дає нам підстави стверджувати про необхідність розробки та проведення програми корекційних занять для зниження рівня тривожності у відповідної категорії дітей.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в проведенні дослідження агресивності у підлітковому віці та встановленні кореляційного зв'язку між тривожністю та агресивністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наш проблемний подросток: [учебн.пособие / научн. ред. Л.А.Регуш.] – СПб.: Союз, 1999 – 144 с.
2. Ремишидт Х. Подростковый и юношеский возраст: Проблемы становления личности / Х. Ремишидт.; [пер. с нем.]. – М.: Мир, 1994. – 320 с.
3. Чорна І.М. Психолого-педагогічна профілактика девіантної поведінки: метод. посіб./ І.М.Чорна. – Тернопіль

Вид-во ТНПУ, 2012.—56с.

4. Кле М. Психология подростка / М. Кле.; [пер. с фр.]. – М.: Педагогика, 1991. – 176 с.
5. Доллард Д. Фрустрация и агрессия / Д. Доллард, Н. Э. Миллер. – М., 1939. – С 89.
6. Креч Д. Нравственность, агрессия, справедливость // Элементы психологии. Хрестоматия / Уклад. Д. Креч, Р. Кратчфилд, Н. Ливсон. – М, 1992. – С. 68 – 69.
7. Анцупов А. Я. Конфликтология: [учебник для вузов.]. / А. Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 507 с.

Лукасевич В.

Науковий керівник – доц. Чорна І.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

Постановка проблеми. Одне із найважливіших завдань психолога чи керівництва тієї чи іншої організації є створення позитивного психологічного клімату в колективі. На даний момент ця проблема набула особливо важливого значення, адже ми увійшли у інформаційну епоху, яка характеризується великою кількістю нових знань, які людина повинна переробляти щохвилини.

Кожна людина знаходиться у певному колективі: чи то сім'я, чи то робота. І для комфортного і продуктивного функціонування, яке принесе людині задоволення, а підприємству процвітання в колективі повинен панувати позитивний психологічний клімат.

Педагогічний колектив є специфічною організацією, адже його позитивне налаштування впливає не тільки на членів які до нього входять, але і на дітей яких вони навчають. Тому для гармонійного розвитку майбутнього покоління і позитивної психологічної атмосфери педагогів, потрібно працювати над психологічним кліматом колективу.

Таким чином, наявність позитивного психологічного клімату в колективі - один з показників його зрілості, результат клопіткої і постійної праці керівництва і психолога.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченням даної проблеми займався багато вчених, серед яких можна виділити: Паригін Б., Мансурова М., Буев П., Ложкін Г., Мід М., Даллард Дж., Міллер Н., Сірс Р., Шепель В., Френч Т. та ін. Що стосується України, психологічний клімат досліджували Сасіна Л., Виноградов Г., Воднік В. та багато інших.

Людина живе, розвивається і діє у групі. У колективі й під його впливом відбувається становлення особистості – складається її спрямованість, формуються суспільна активність, воля, створюються умови для саморегуляції та розвитку здібностей. Об'єднання людей у реальні групи може ґрунтуватися на спільності їхньої діяльності, зумовленою єдністю потреб, інтересів, прагненням досягти якихось значущих результатів. Вищою формою організації групи є колектив [5].

Мета: теоретичне дослідження значення позитивного психологічного клімату в педагогічному колективі та обґрунтування методів його корекції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Колектив - це різновид соціальної спільноти та сукупність індивідів, які певним чином взаємодіють одне з одним, усвідомлюють свою приналежність до даної спільноти та визнаються його членами з точки зору інших. На відміну від інших соціальних спільнот колектив характеризується наступними основними рисами: стійкою взаємодією, яка сприяє міцності та стабільності його існування в просторі та в часі; чітко вираженою однорідністю складу, тобто наявністю ознак, які властиві колективу; відносно високим ступенем згуртованості на підставі єдності поглядів, настанов, позицій членів колективу; структурованістю - певною мірою чіткості та конкретності розподілу функцій, прав та обов'язків, відповідальністю між членами колективу; організованістю, тобто упорядкованістю, підпорядкуванням колективу певному порядку виконання спільної колективної життєдіяльності; відкритістю, тобто готовністю до прийняття нових членів [5].

Виділяють три основні види психологічного клімату:

- із позитивною спрямованістю (сприятливий);
- із негативною спрямованістю (несприятливий);
- із нейтральною спрямованістю(нейтральний).

Для визначення клімату в колективі застосовують такі методи: спостереження; соціометричне дослідження; тестування; анкетування, інш..

Одним із напрямків реформування освіти, передбачених законами України “Про освіту” та “Про загальну середню освіту” і національною програмою “Освіта. Україна XXI століття” є створення умов для професійної діяльності педагогічних працівників, забезпечення їх високого статусу в суспільстві, що вимагає сьогодні від адміністрації навчального закладу докласти максимум зусиль на покращення психологічного клімату в колективі школи.

Основними факторами, що впливають на формування соціально-

- психологічного клімату в школі є:
- зміст праці та ступінь задоволення нею;